

मरिण गाउँपालिकाका कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धमा व्यवस्था गन बनेका ऐन-२०७५

प्रस्तावना:

मरिण गाउँपालिकाका क्षेत्रभित्र कृषिका व्यवसायीकरण गर्न, कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन एवम व्यवस्थापन गर्न, कृषक एवम कृषि व्यवसायीबीच आपसी सम्बन्ध सुदृढ गर्न तथा कृषि करारका माध्यमबाट उत्पादन बढाउन र बजारीकरणद्वारा व्यावसायिक रूपमा समग्र कृषि विकासका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकाले मरिण गाउँपालिकाका तेस्रो गाउँसभाद्वारा यो ऐन पारित गरी लागु गरिएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनका नाम मरिण गाउँपालिकाका कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७५ रहेको छ ।

(२) या ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा :** विषय वा पसङ्गल अका अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) “उत्पादक” भन्नाले कृषि वस्तु उत्पादन गर्न कृषक वा कम्पनी वा कृषि फार्म वा सहकारी उत्पादक सम्भन्नु पर्छ ।

(ख) “एजेन्ट” भन्नाले कृषि उद्यमी, व्यवसायी, कृषि बजार वा कृषिजन्य

वस्तुहरूका कारोबार गन दर्तावाला व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले

सङ्गठित संस्थाका प्रतिनिधिलाइ समेत जनाउँछ ।

(ग) “कार्यपालिका” भन्नाले मरिण गाउँपालिकाका गाउँ कार्यपालिका

सम्भन्नुपर्छ ।

(घ) “कोष” भन्नाले यस ऐनका दफा १० बमोजिम स्थापित कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ङ) “कृषक” भन्नाले यस ऐनका प्रयोजनका लागि कसैका जग्गा करारमा लिइ

वा आफ्नू जग्गामा व्यावसायिक कृषि खेती गर्न कृषक, कृषक समूह, कृषि

व्यवसायी, कृषि फर्म र कृषि सहकारीसमेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(च) “कृषि” भन्नाले अनुसूची (१) मा उल्लेख भएबमोजिमका विषयसँग

सम्बन्धित कृषिलाइ सम्भन पर्दछ र सो शब्दले व्यावसायिक कृषिलाइ समेत जनाउँछ ।

(छ) “कृषि फार्म” भन्नाले व्यवसायिक प्रयोजनका लागि अनुसूची (१)

बमोजिमका बाली उत्पादनका लागि सञ्चालन गरिएका कृषि फार्म सम्भनू पछ ।

(ज) “कृषि बजार” भन्नाले कृषि उपजका ग्रेडिङ, प्याकेजिङ, ढुवानी, भण्डारण, वितरण तथा कृषि उपजका बिक्री वितरण गर्न कृषि बजार सम्भनू पछ ।

(झ) “कृषि वस्तु” भन्नाले कषकले कुन बोटविरुवा वा जीवजन्तुबाट उत्पादन

गरेका उपभोग्य कृषि वस्तु सम्भनू पछ ।

(ञ) “कृषि व्यवसाय” भन्नाल देहायका व्यवसाय सम्भन पछ :-

(१) व्यावसायिक उद्देश्यले गरिने कृषि बाली वा वस्तुका उत्पादन,

(२) कृषिजन्य वस्तुका प्रशोधन,

(३) कृषि उपजका व्यापार,

(४) कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने रासायनिक वा प्राङ्गारिक मलका उत्पादन, भण्डारण तथा वितरण,

(५) कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुन विउ, वेर्ना, नश्ल र

भुराका उत्पादन, परामर्श सेवा, भण्डारण तथा वितरण,

(६) कृषिमा प्रयोग हुन औषधि एवम विषादीका उत्पादन, परामर्श, भण्डारण तथा बिक्री व्यवसाय ।

(ट) “खुद्रा बजार” भन्नाले कुन विक्रेताले उपभोक्तालाइ बिक्री गर्न खुद्रा

बजारलाइ सम्भन पछ ।

(ठ) “तोकिएका वा तोकिएबमोजिम” भन्नाले यस ऐनबमोजिम बनेका नियमावलीमा तोकिएका वा तोकिएबमोजिम सम्भनू पछ ।

(ड) “थोक बजार” भन्नाले कून उत्पादक वा विक्रेताले अर्का विक्रेतालाइ कृषि वस्तु बिक्री वितरण गन थोक बजारलाइ सम्भन पर्छ ।

(ढ) “गाउँपालिका” भन्नाले मरिण गाउँपालिका सम्भनु पर्छ ।

(ण) “प्रमुख” भन्नाले मरिण गाउँपालिकाका गाउँ प्रमुख सम्भन पर्छ ।

(त) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाल मरिण गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्भनुपर्छ ।

(थ) “बिक्रेता” भन्नाल कृषि वस्तुहरू बिक्री गन व्यापारी, कृषक, कषक समूह, कृषि फार्म, सहकारी संस्था, कम्पनी वा एजेन्ट बिक्रेतासमेतलाइ सम्भन पर्छ ।

(द) “मन्त्रालय” भन्नाले सङघ तथा प्रदेशका कृषि क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाइ सम्भन पर्दछ ।

(ध) “व्यवसायिक कृषि करार” भन्नाले व्यवसायिक कृषि खेती वा कृषि फार्मका

सञ्चालन, कृषि वस्तुका व्यवसायिक उत्पादन, खरिद, बिक्री, सञ्चय र बजारीकरण गन वा कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन गन दुइ वा सो भन्दा बढी पक्षहरूबीच भएका सम्भौता वा व्यवसायिक कृषि करारलाइ सम्भनु पर्दछ । यस शब्दले व्यवसायिक कृषि प्रयोजनका लागि व्यक्तिगत वा संस्थागत

रुपमा लिजमा लिन दिन वा कृषिजन्य उद्योगका लागि कृषि वस्तु वा बालीका उत्पादन वा आपूर्ति गन दुइ वा दुईभन्दा बढी पक्षहरूबीच क्षेत्रफल, परिमाण, मूल्य र गुणस्तरका आधारमा भएका करारलाइ समेत जनाउँछ ।

(न) “वडा” भन्नाले मरिण गाउँपालिकाको वडा सम्भनपर्छ ।

(प) “समिति” भन्नाल यस ऐनको दफा ३ बमोजिम गठन भएका कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्भन पर्छ ।

(फ) “सभा” भन्नाल मरिण गाउँपालिकाको गाउँ सभालाई सम्भनुपर्छ ।

(ब) “सङ्कलन केन्द्र” भन्नाले कृषकहरूले दोस्रो बजारमा बिक्री गर्ने उद्देश्यले कृषि उपज सङ्कलन गरेर विक्रेतालाइ बिक्री गर्ने सङ्कलन केन्द्रलाइ सम्भन पर्छ ।

(भ) “हाट-बजार” भन्नाल कृषि उपजलगायत अन्य स्थानीय उत्पादन बिक्री गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तहबाट स्वीकृत लिइ सञ्चालन भएका हाटबजारलाइ सम्भन पर्छ ।

परिच्छेद २

कृषि बजार सम्बन्धी व्यवस्था

३. **कृषि बजारका स्थापना:** (१) गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका कुनै पनि स्थानमा कृषि बजारका स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) कृषि सम्बन्धी सहकारी वा कृषि सम्बन्धी व्यवसायिक संस्थाले गाउँपालिकाको अनुमति लिइ कृषि बजार स्थापना गर्न सक्नेछ ।

४. **कृषि बजारका वर्गीकरण :**(१) यस ऐनका दफा ३ बमोजिम स्थापना हुन कृषि बजारका वर्गीकरण देहाय बमोजिमका हुनेछ :-

(क) थोक बजार,

(ख) खुद्रा बजार,

(ग) हाटबजार,

(घ) सडकलन केन्द्र,

(ङ) सहकारितामा आधारित हाटबजारका व्यवस्था गर्ने ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका बजार सञ्चालन वापत लागन शुल्क गाउँ सभाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३) बजार सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

५. **कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति:** (१) यस ऐनका दफा (६) बमोजिम स्थापना भएका कृषि बजारका सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि कृषि बजार तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

६. **पशु बधशालाको स्थापना :** (१) गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र पशुबधशाला स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) पशुपंक्षी सम्बन्धी सहकारी वा व्यवसायिक संस्थाले गाउँपालिकाको अनुमति लिई पशु बधशालाको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(३) गाउँपालिकाले सहकारी वा व्यवसायिक संस्थासँग सार्वजनिक निजी साभेदारीमा पशुबधशाला स्थापना गरी सञ्चालन गराउन सक्नेछ ।

(४) पशु बधशालाको मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. पशु बधशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति : (१) यस ऐनको दफा (३) बमोजिम स्थापना भएको पशु बधशालाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि एक पशु बधशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) पशु बधशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ३

कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था

६. स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति: (१) कृषि क्षेत्रका समग्र विकास तथा प्रवर्द्धन लगायतका कार्य गन मरिण गाउँपालिकामा एक स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरु रहन छन :-

(क) गाउँ प्रमुख वा निजले तोकेका व्यक्ति – अध्यक्ष

(ख) कृषि क्षेत्र हेर्ने गाउँ कार्यपालिकाका सदस्य – सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत – सदस्य

(घ) गाउँपालिका स्तरीय खाद्य सुरक्षा समितिका सयोजक वा प्रमुख – सदस्य

(ङ) गाउँपालिका स्तरीय राष्ट्रिय कृषक समुह महासङ्घका अध्यक्ष वा प्रतिनिधि – सदस्य

(च) समितिले मनोनयन गरेका महिला उद्यमीहरु मध्येबाट एकजना – सदस्य

(छ) समितिले मनोनयन गरेका व्यवसायिक किसानमध्ये एकजना महिला – सदस्य

(ज) सिन्धुली उद्योग बाणिज्य सङ्घका प्रतिनिधि – सदस्य

(झ) गाउँपालिकाको पशु चिकित्सक वा कृषि अधिकृत – सदस्य

(ञ) सदस्यसमितिले मनोनयन गरेको विज्ञ सदस्य एक जना – सदस्य

(ट) गाउँपालिकाका कृषि अधिकृत – सदस्य सचिव

(३) समितिले सम्बन्धित क्षेत्रका विशेषज्ञ तथा अन्य व्यक्तिलाई समितिका बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(४) समितिका बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरबमोजिम हुनेछ ।

(५) समितिले यस ऐनका उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार विभिन्न उप-समितिहरु गठन गर्न सक्नेछ ।

(६) समितिका सचिवालय गाउँपालिकाको कृषि शाखामा रहनेछ ।

७. समितिका काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्यत्र व्यवस्था भएदेखि बाहेक समितिका काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :-

- (क) स्थानीय स्तरमा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक नीति तथा योजना तर्जुमा गर्न,
- (ख) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न सङ्घीय तथा प्रादेशिक निकायसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- (ग) कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्ने,
- (घ) कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (ङ) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने सीप, प्रविधि तथा अन्य आवश्यक विषयका उचित व्यवस्था गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरु गर्ने,
- (च) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषका सञ्चालन गर्ने,
- (छ) कृषि ऋण उपलब्ध गराउनका लागि वित्तीय संस्थाहरुलाई सो संस्थाका नियम प्रतिकुल हुनेभए समितिको अध्ययनले उचित ठहरिएका किसानहरुका हकमा कार्यपालिकामा सिफारिस गर्ने,
- (ज) कृषि सहकारी, कृषि फर्म र कृषकसमेतलाई प्रोत्साहित गर्ने कार्य मल्याङ्कनका आधारमा उत्कृष्टताका सिफारिस गर्ने,
- (झ) तोकिएबमोजिम सिंचाई, गैरव्यवसायिक करेसाखेतीलगायतका कार्य गर्ने,
- (ञ) कृषि फर्म, पशुपालन, दुग्ध उत्पादन वैकल्पिक उत्पादन, रैथान विउ संरक्षण लगायतका विषयमा तोकिएबमोजिम आवश्यक कार्य गर्ने,
- (ट) तोकिएबमोजिमका अन्य आवश्यक कार्य गर्ने ।

८. कृषि तथा पशुपालन व्यवसायलाई सुविधा दिने:- (१) गाउँपालिकाले कृषि व्यवसाय तथा पशुपालनका लागि देहायबमोजिम छुट तथा सुविधा दिन सक्नेछ :-

- (क) स्थानीय कर निकासी शुल्क
- (ख) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रविधि प्रयोग र विस्तारमा अनुदान जस्तै:- ढुवानी साधन, यान्त्रिक उपकरण आदि ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम दिइने छुट तथा सुविधाहरु तोकिएबमोजिम हुनेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम दिइने सुविधाको अतिरिक्त अन्य सुविधा समितिको सिफारिसमा गाउँ कार्यपालिकाले तोकिएबमोजिम हुनेछ ।
- (४) कृषि तथा पशुपालन कार्यका लागि किसानहरुलाई सिफारिस दिदा लाग्ने दस्तुरमा मिनाहा दिइने छ ।
- (५) गाउँभित्र नमुनाका रूपमा कृषि पेसामा संलग्न भएका महिला कृषकहरुलाई

प्रोत्साहन गर्न गाउँपालिकाले तोकिएबमोजिम आवश्यक यन्त्र, उपकरण, बजार व्यवस्थापन, अनुदान लगायतका सुविधाहरू उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

९. कृषि ऋणः (१) कुनै पनि बैंक वा वित्तीय संस्थाले सो संस्थाको नियमबमोजिम कृषि ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसकै कुरा लेखिएको भएतापनि यस ऐन बमोजिमको व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धी सम्झौतालाई धितोका रूपमा स्वीकार गरी कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (१) बमोजिमका ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम उपलब्ध गराउने ऋणलाई सरकारका अति प्राथमिकता क्षेत्रमा कर्जा लगानी गरेको सरह मानी सो वापत उक्त बैंक वा वित्तीय संस्थाल पाउने सुविधासमेत पाउन सक्नेछ ।

(४) कुन बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (२) बमोजिम गरेका लगानी उठन नसक्ने भइ अपलेखन गनपर्ने भएमा सा अपलेखन गरेका वर्षका खुद करयोग्य आयबाट सो अङ्क बराबरका रकम घटाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद ४

कोषका स्थापना तथा सञ्चालन

१०. **कोषका स्थापना** : (१) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नका लागि एक छुट्टै कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषका स्थापना गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका कोषमा देहायका रकमहरू रहनेछन् :-

(क) सङ्घीय तथा प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त रकम,

(ख) गाउँपालिकाबाट प्राप्त रकम,

(ग) नेपाल सरकारबाट विदेशी सरकार, अन्तराष्ट्रिय सङ्घ संस्थासँग

सम्झौता गरी स्थानीय तहमा विनियोजित रकम वापत प्राप्त रकम

(घ) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) उपदफा (२) का खण्ड (ग) बमोजिमका रकम प्राप्त गन अघि सङ्घीय अर्थ मन्त्रालयका स्वीकृति लिन पर्नेछ ।

११. **कोषको सञ्चालन** : (१) दफा (१०) बमोजिम स्थापना भएको कोषको सञ्चालन देहायका कार्यका लागि गरिनेछ ।

(क) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न,

(ख) कृषि तथा पशु उत्पादनको बजार प्रवर्द्धन गर्न,

(ग) कृषि तथा पशुसेवा सम्बन्धी प्राविधिक उत्पादन गर्न,

(घ) जैविक खेतीको विस्तार तथा प्रवर्द्धन गर्न,

(ङ) स्थानीय नश्लका पशुपंक्षीको संरक्षण र विस्तार गर्न,

(च) कृत्रिम गर्भाधानद्वारा उन्नत नश्लको विकास र विस्तार गर्न,

(छ) माटो परीक्षण तथा उत्पादकत्व संरक्षण गर्न,

(ज) कृषि तथा पशुपंक्षी क्वारेण्टाईनको सञ्चालन गर्न,

(झ) कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्न,

(ञ) बाली तथा पशुपंक्षी बीमा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्न,

- (ट) कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा आवश्यक अनुदान उपलब्ध गराउन,
 - (ठ) व्यवस्थित कृषि बजार तथा पशुबधशाला निर्माण गर्न,
 - (ड) कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी तालिम तथा शिक्षा विस्तार गर्न,
 - (ढ) अनुगमन तथा मूल्यांकन सम्बन्धी कृष्याकलाप सञ्चालन गर्न,
 - (ण) तोकिएका अन्य कार्य गर्न ।
- (३) गाउँपालिकाको नीति, कानून तथा निर्देशन बमोजिम कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन गर्नका लागि कोषको रकम खर्च गरिनेछ ।
- (४) कोषका सचिवालय गाउँपालिका अन्तर्गतका कृषि शाखामा रहनेछ ।

१२. कोषको सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) समितिको तर्फबाट गरिने सम्पूर्ण खर्च दफा १०

बमोजिमका कोषबाट तोकिएबमोजिम व्यहोरिनेछ ।

(२) समितिका कोषमा रहेको रकम समितिले प्रचलित कानून बमोजिम कुनै बैकमा खाता खोली जम्मा गर्नेछ ।

(३) समितिका कोषको सञ्चालन समितिका अध्यक्ष वा सदस्य-सचिव र लेखा प्रमुखका संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

(४) कोषका सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१३. लेखा र लेखापरीक्षण (१) कोषका आय व्ययका लेखा प्रचलित कानून बमोजिम राख्न पर्नेछ ।

(२) कोषका लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद ५

व्यवसायिक कृषि करार (लिज)

१४. व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिने : (१) यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन गर्न दुइ वा दुइभन्दा बढी पक्षबीच व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम करार गर्दा प्रचलित नेपाल कानूनको अधीनमा रही पक्षहरूका आपसी सहमतिमा विद्युतीय प्रणालीका माध्यमबाट समेत गर्न सकिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमका करार गर्दा अपनाउन पर्ने प्रक्रिया तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१५. जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सकिने: कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले कृषि व्यवसाय गर्न प्रयोजनका लागि व्यक्ति, कृषि फार्म वा व्यवसायी, कृषक समुह वा त्यस्ता कृषक समुह मिलेर बनेको समिति, सहकारीलाइ जग्गा तथा भौतिक सम्पत्ति करार गरी उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

१६. जग्गा तथा भौतिक साधन माग गर्न सक्ने: (१) कुनै कृषक वा कृषि व्यवसायीले

व्यावसायिक रूपमा कृषि सम्बन्धी कार्य गर्नका लागि प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी करार बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन प्राप्त गर्न दफा १५ बमोजिमका व्यक्ति वा निकायसँग माग गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन माग भइ आएमा निश्चित अवधि तोक्यो प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित निकायले करारमा जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सम्बन्धी प्रक्रिया तथा अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(४) खेती नगरी लगातार दुई वर्षसम्म बाँझा रहेका कृषियोग्य जमिन नेपाल सरकारले तोकिएबमोजिम कृषि प्रयोजनका लागि प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।

१७. स्वामित्व हस्तान्तरण हुन छैन: यस ऐनका दफा १६ बमोजिम कुनै जग्गा वा भौतिक साधन उपलब्ध गराएका अवस्थामा करार गरेका वा लिजमा लिएका कारणले मात्र जग्गा वा भौतिक साधनमा करारका पक्षका स्वामित्व हस्तान्तरण हुने छैन ।

१८. पुनःकरार गर्न नहुने : यस ऐन बमोजिम करार गन पक्षल दोश्रा पक्षका सहमति नलिइ सोही

विषयमा तेश्रो पक्षसँग पुनः करार गन पाउन छैनन् ।

१९. व्यवसायिक कृषि करारका विषयवस्तुहरू : (१) यस ऐन बमोजिम कृषि करार गर्दा करारका प्रकृति र अवस्था अनुरूप अनुसूची(२ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(२) यस ऐनका प्रतिकूल नहुने गरी पक्षहरूका सहमतिमा उपदफा (१) मा उल्लिखित विषयबाहेकका अन्य उपयुक्त विषयवस्तुहरूसमेत व्यवसायिक कृषि करारमा समावेश गर्न सकिनेछ ।

२०. व्यवसायिक कृषि करारका पक्षहरूका दायित्व : (१) यस ऐनका दफा १५ वा १६ बमोजिम कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न लिएका जग्गा तथा भौतिक साधनमा पक्षहरूको दायित्व यस ऐनमा उल्लेख भएका अतिरिक्त अन्य दायित्व करारमा तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(२) कृषि वस्तुका परिमाण वा क्षेत्र तोकी गरिने व्यवसायमा पक्षहरूका दायित्व पक्षहरूबीच करार भएकोमा यस ऐनमा उल्लेख भएका अतिरिक्त अन्य कुराहरू करारमा उल्लेख भएबमोजिम हुनेछ ।

(३) व्यवसायिक कृषि करार गर्न पक्षहरूले कृषि करार प्रयोजनका लागि कृषि उत्पादन सामग्री, प्रविधि र ऋण वा अन्य सहायता आफु वा वित्तीय संस्थाहरूमार्फत तोकिएका सर्तहरूका आधारमा उपलब्ध गराउन गरी आ-आफना दायित्व निर्धारण गर्न सक्नेछन् ।

(४) व्यवसायिक कृषि करार गर्न पक्षहरूले प्रचलित कानूनका प्रतिकूल नहुन गरी गन पर्नेछ ।

२१. करार पूरा गर्न पर्ने समय र तरिका: (१) करारमा करार पूरा गर्न समय र तरिका उल्लेख भएकोमा उल्लिखित समयभित्र र उल्लिखित तरिका बमोजिम करार पूरा गर्न पर्नेछ ।

(२) करार बमोजिमका काम गर्न करारमा कुन समय वा तरिका तोकिएको रहनेछ तर सो काम कुन खास समयमा वा कुन खास तरिकाले मात्र गर्न सकिने रहेछ भने सोही समयमा सोही तरिका बमोजिम गर्ने गरी करार भएका मानिनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा लेखिएका अवस्थामा बाहेक करारमा करार पूरा गर्न समय र तरिका उल्लेख नभएमा उचित समयभित्र उपयुक्त तरिका अपनाइ पूरा गर्न पर्नेछ ।

२२. करार पूरा गर्ने स्थान: (१) करार बमोजिम काम पूरा गर्न कुनै निश्चित स्थान तोकिएका

रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा पूरा गन पर्नेछ ।

(२) करार बमोजिम कुनै एक पक्षले अर्को पक्षलाई कुन मालसामान दिन वा बुझाउन स्थान करारमा तोकिएका रहेछ भने सोही स्थानमा दिन वा बुझाउन पर्नेछ ।

(३) करार बमोजिम काम गर्न निश्चित स्थान नतोकिएको तर सो काम कुन खास स्थानमा मात्र गर्न सकिने वा चलन व्यवहार वा सो कामका प्रकृति अनुसार कुन खास स्थानमा मात्र गर्न पर्ने किसिमका रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ ।

(४) उपदफा (२) र (३) मा लेखिएदेखि बाहेक अन्य अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्ने स्थान करारमा उल्लेख भएका रहेनछ भने करार बमोजिम काम गर्ने पक्षले अर्को पक्षलाई मनासिब माफिकका स्थान तोकिदिने सूचना गर्नु पर्नेछ र अर्को पक्षले पनि सो काम गर्न मनासिब माफिकको स्थान तोकिदिन पर्नेछ ।

२३. करार पूरा गन नपर्ने अवस्था: देहायका अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्न आवश्यक पर्ने छैन ।

- (क) करारका एक पक्षले अर्को पक्षलाई करार बमोजिमका दायित्व पूरा गर्न नपर्ने गरी छुट दिएमा,
- (ख) बदर गराउन सकिने करार बदर गराउन पाउने पक्षले बदर गराएमा,
- (ग) अर्को पक्षले करार उल्लङ्घन गरेको कारणबाट करारका परिपालना हुन नसक्ने भएमा,
- घ) यस ऐनका कुनै व्यवस्था बमोजिम करार बमोजिमको काम गर्न नपर्ने भएमा,
- (ङ) करार गर्दाका परिस्थितीमा आधारभूत कार्य परिवर्तन भै करारका परिपालना गर्न असम्भव भएमा ।

२४. **करार दर्ता गर्न पर्ने :** (१) यस ऐनअन्तर्गत सम्पन्न गरिएका करारहरू सम्भौता भएका मितिले पैतीस दिनभित्र सम्बन्धित नगरपालिकामा दर्ता गर्न पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम करार दर्ता गर्दा तोकिएबमोजिमका दस्तुर लाग्नेछ ।

(३) दर्ता नगरिएका करारका आधारमा नेपाल सरकार वा अन्य निकायले दिने सुविधा वा सहूलियत दिन प्रयोजनका लागि मान्यता प्राप्त गर्ने छैन ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम भएका करारका आधिकारिक प्रति गाउँपालिकाका तोकिएका अधिकारीले अनिवार्य रूपले राख्न पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमका करार दर्ता गर्न दुवै पक्षहरू स्वयम वा उनीहरूको कानुन बमोजिमका प्रतिनिधि उपस्थित हुन पर्नेछ ।

(६) गाउँपालिकाले कुन व्यवसायी वा कृषकले कृषि करार दर्ता गर्न ल्याएकोमा दर्ता गर्ने अधिकारीले यस ऐन बमोजिम उल्लेख हुनपर्ने कुन कुरा उल्लेख नभएका वा अनुचित प्रावधान उल्लेख भएकोमा सो परिमार्जन गरेर मात्र दर्ता गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम दिइएको आदेश करारका पक्षहरूले पालन गर्न पर्नेछ ।

परिच्छेद ६

विवाद समाधान

२५. विवादका समाधान : (१) यस ऐन अन्तर्गत गरिएका कृषि करारका कार्यान्वयनका सम्बन्धमा कुन विवाद उत्पन्न भएमा पक्षहरूले आपसी वार्ताबाट त्यस्ता विवादहरू समाधान गर्न सक्नेछन् ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम वार्ताबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय न्यायिक समितिमा निवेदन दिन पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा स्थानीय न्यायिक समितिले पैतीस दिनभित्र मेलमिलापका माध्यमबाट विवादका टुङ्गो लगाउन पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम भएका विवादको टुङ्गो उपर चित्त नबुझ्ने पक्षले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम ३५ दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (३) बमोजिम मेलमिलापबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानून बमोजिम मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडि बढाउनसमेत सक्नेछन् ।
- (६) मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडि बढाउँदा मध्यस्थकर्ताका नाम करारमा उल्लेख न भएकोमा सोही बमोजिम हुनेछ ।
- (७) उपदफा (६) बमोजिम करारमा नाम उल्लेख नभएकोमा पक्षहरूका प्रतिनिधि, स्थानीय तहका प्रतिनिधि वा स्थानीय तहबाट तोकिएका विषयविज्ञ वा मेलमिलापकर्ता सहितका मध्यस्थता समितिका गठन गरिनेछ ।
- (८) उपदफा (७) बमोजिम मध्यस्थता चयनका लागि दुवै पक्षहरूबाट अनुरोध भइ आएमा सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले अनिवार्य रूपमा सात दिनभित्रमा लिखित सहमति वा असहमति दिन पर्नेछ ।
- (९) मध्यस्थता समितिले उजुरी परेको सात दिनभित्र वार्ताद्वारा विवादका समाधान गर्न पर्नेछ ।
- (१०) उपदफा (९) बमोजिम विवाद समाधान हुन नसकेमा सम्बन्धित पक्षलाई उजुरी उपर सात दिनका म्याद दिइ प्रतिवाद गर्ने मौका दिन पर्नेछ ।
- (११) उपदफा (१०) बमोजिमका समयवधिभित्र सम्बन्धित पक्षले प्रतिवाद गरी वा नगरी बसेमा सा व्यहोरा उल्लेख गरी मध्यस्थता समितिले थप सात दिनभित्रमा आफ्ना निर्णय दिन पर्नेछ ।
- (१२) उपदफा (११) बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएका निर्णय अन्तिम हुनेछ ।
- (१३) यस ऐन बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएका निर्णय उपर चित्त नबुझ्ने पक्षले मध्यस्थता ऐन, २०५५ का म्यादभित्र सम्बन्धित उच्च अदालतमा निवेदन दिन सक्नेछ ।

।

(१४) मध्यस्थता समितिका अन्य कार्यविधि करारमा उल्लेख भएकोमा सोही

बमोजिम र अन्यका हकमा मध्यस्थता समितिले तोकबमोजिम हुनेछ ।

(१५) मध्यस्थकर्ताले पारिश्रमिक र सुविधा पक्षहरूबाट लिन सक्नेछन ।

२६. **म्याद सम्बन्धमा** : यस ऐन बमोजिमका विवादमा पक्षका कावु वाहिरको परिस्थिति परी यस ऐनका दफा २५ का उपदफा (१०) बमोजिमका म्याद गुज्रन गएमा एक पटकलाइ बढीमा पन्ध्र दिन म्याद थाम्न पाउनेछ ।

२७. **मध्यस्थता समितिका निर्णयका कार्यान्वयन** : (१) मध्यस्थता समितिका निर्णय भएका सात दिनभित्रमा पक्षहरूले निणय कार्यान्वयन गन पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुन पक्षल तोकिएका समयमा निर्णयका कार्यान्वयन नगरेमा त्यस्ता निर्णयका कार्यान्वयनमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्य निकायका सहयोग लिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमका कार्यालयले निर्णय कार्यान्वयन गर्न सिलसिलामा सम्बन्धित पक्षका सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राख्न, त्यस्ता सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राखेकोमा फुकुवा गन लेखी पठाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम रोक्का वा फुकुवा गरिदिन अनुरोध भइ आएमा सम्बन्धित मालपोत कार्यालय, बैंक वा वित्तीय संस्थाले त्यस्ता सम्पत्ति वा कारोबारका रोक्का वा फुकुवा गन पर्नेछ ।

(५) मध्यस्थता सम्बन्धी विषयमा यस ऐनमा उल्लेखित विषयको हकमा यस ऐन बमोजिम र अन्य विषयका हकमा मध्यस्थता ऐन, २०५५ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ७

विविध

२८. व्यवसाय दर्ता गर्न पर्ने : (१) करार गरी कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहने कृषक, कृषि फार्म, कृषक समुह, कृषि सहकारी वा एजेण्ट लगायतले दर्ता नगरी व्यवसाय सञ्चालन गर्न हुदैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका व्यवसायका दर्ता प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले गर्नेछ ।

निजले अधिकृतस्तरका कुन कर्मचारीलाई आवश्यकताअनुसार यस्ता करार दर्ता गर्न अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(३) व्यवसाय करार दर्ता तथा शुल्क लगायतका अन्य व्यवस्था गाउँ कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२९. क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था : (१) करार कार्यान्वयनका सन्दर्भमा कुन पक्षका काम कारवाहीबाट अर्को पक्षलाई क्षति पुग्न गएमा करारमा क्षतिपूर्तिको मात्रा तोकिएकोमा

सोही बमोजिम र नतोकिएका हकमा सम्भौताका प्रकृति, स्थलगत निरीक्षण, स्थानीय सर्जमिन,

विशेषज्ञका राय, प्रचलित दरभाउसमेत बुझी सोको आधारमा मर्का पर्ने पक्षलाई

मध्यस्थता समितिले क्षतिपूर्ति भराइदिन निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएका भएतापनि पक्षको काबुवाहिरको परिस्थितिले गर्दा करारका यथावत परिपालना हुन नसकेको अवस्थामा यस ऐन बमोजिमका दायित्व तिर्न व्यहोर्न पर्ने छैन । तर करार गर्दाका अवस्थामा पक्षबीच कुन लेनदेन भएको रहेछ भने, अवस्था हेरी मर्का पर्ने पक्षलाई लेनदेनका सामान, वस्तु वा नगद फिर्ता दिन पर्नेछ ।

३०. कारवाही चलाउन तथा दण्ड सजाय गर्ने अधिकारी : (१) यस ऐन बमोजिम दण्ड सजाय गर्न वा क्षतिपूर्ति भराउन अधिकार स्थानीय न्यायिक समितिलाइ हुनेछ ।

(२) यस ऐन बमोजिम कारवाही तथा सजाय हुन मुद्दा अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका परामर्श तथा सहयोग लिन सक्नेछ ।

३१. दण्ड सजाय : (१) कसैले यस ऐनका देहायबमोजिम कसुर गरेमा देहाय बमोजिमका सजाय हुनेछः

(क) दफा ३ र ४ विपरित कृषि बजार स्थापना र सञ्चालन गरेमा पच्चीस हजारदेखि पचास हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना,

(ख) मनासिव कारण बेगर दफा २८ का उपदफा (२) का कार्य नगरेमा वा गर्ने इन्कार गरेमा त्यस्ता कार्यालयको मुख्य भइ कार्य गर्ने अधिकारी वा त्यस्ता कार्य कुन अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गरिएकोमा त्यस्ता जिम्मेवारी प्राप्त अधिकारीलाई पच्चीस हजारदेखि पचास हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना,

(ग) दफा २९ बमोजिम क्षतिपूर्ति भर्न आदेश दिएकोमा लापरवाहीपूर्वक त्यस्ता क्षतिपूर्ति नदिएमा त्यस्ता अटेर गर्नेलाई पच्चीस हजारदेखि पचास हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना,

(घ) यस ऐन वा यस ऐन अन्तगत बनेका नियमावली विपरित कुनै कार्य गरी त्यसबाट कसैको हानीनोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्ता हानीनोक्सानी निजबाट नै भराइनेछ ।

३२. **पुनरावेदन** : यस ऐनका दफा ३१ बमोजिम दिएको सजायमा चित्त नबुझ्ने पक्षले पैंतीस

दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

३३. **बिमा सम्बन्धी व्यवस्था**: (१) यस ऐनबमोजिम करार गरी गरिएका कृषि उपजका उत्पादनका सम्भौताका आधारमा बिमा समितिले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी त्यस्ता बिमा कार्य गर्न अख्तियारी पाएका बिमा कम्पनीले बिमा गर्नेछ ।

(२) बिमा गर्न प्रक्रियाका सम्बन्धमा बिमा समितिले समय समयमा निर्धारण गरको कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।

(३) यस ऐन बमोजिम गरिने व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धित निकायमा दर्ता हुनासाथ सोही मितिबाट लागु हुने गरी सम्बन्धित बिमा कम्पनीले बिमा गर्न सक्नेछ ।

(४) कुनै बिमा कम्पनीले व्यावसायिक कृषि करारको बिमा गर्दा तिर्न परेको क्षतिको अड्ड बराबर

आफनो खुद करयोग्य आयबाट घटाउन पाउनेछ ।

३४. **प्रचलित कानून बमोजिम हुने** : यस ऐनमा लेखिएको विषयमा यस ऐनबमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

३५. **बौद्धिक सम्पत्तिका संरक्षण गर्न पर्ने**: यस ऐनबमोजिम कृषि व्यवसायका पवर्द्धन गर्दा वा व्यावसायिक कृषि करार गदा बौद्धिक सम्पत्ति, भौगोलिक परिचय तथा कृषक अधिकार समेतका संरक्षण हुन गरी गर्न पर्नेछ ।

३६. **नियम बनाउन सक्ने** : यस ऐनका उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न गाउँ कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।

३७. **बचाऊ**: यस ऐनका उद्देश्य तथा विषय क्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानूनबमोजिम यस अधि भएका कार्यहरु यस ऐनबमोजिम भएका मानिनेछ ।

अनुसूची -१

दफा २ का खण्ड (छ) सँग सम्बन्धित

(१) खाद्यान्न बाली,

(२) वागवानीजन्य: फलफूल, तरकारी, मसलाबाली, पुष्प

(३) पशु, पन्छी

(४) माछा, मासु, दुध, फुल, हाड, छाला, ऊन

(५) च्याउ

(६) मौरी पालन, रेशम खेती

(७) चिया, कफि, अलैची, सुपारी, घाँसेवाली

(८) तेलहन, दलहन

(९) कपास, जुट, उखु, रबर खेती, टिमु

(१०) कृषि पर्यटन

(११) कृषिका सबै उपक्षेत्रसँग सम्बद्ध उत्पादन र सा शब्दल औधोगिक प्रयोजनमा हुन कृषि वस्तुहरु

(१२) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनका प्रशोधन उद्योग

(१३) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन सामाग्री (दाना, मलखाद्य, विषादी, औषधी) आदिका प्रशोधन उद्योग

(१४) खेती प्रणालीमा समाविष्ट कृषि तथा पशुजन्य वस्तुहरु ।

अनुसूची (२)

दफा १९ सग सम्बन्धित

- (क) करारका पक्षहरू,
- (ख) करार खेतीका क्षेत्र,
- (ग) जग्गा र भौतिक साधन,
- (घ) वस्तुका विवरण, मात्रा,
- (ङ) गुणस्तर,
- (ड) सम्झौताका अवधि,
- (च) उत्पादन गरिने वस्तुका खरिद/विक्री मूल्य,
- (छ) भुक्तानीको प्रक्रिया,
- (ज) ढुवानीको दायित्व,
- (झ) उत्पादन प्रक्रिया,
- (ञ) अनुगमनका पक्षहरू,
- (ट) काबुबाहिरको परिस्थितिबाट उत्पादनमा पर्न सक्ने असर र त्यसका दायित्व,
- (ठ) गुणस्तर निर्धारणका आधारहरू,
- (ड) पक्षहरूले एक अर्कोलाइ उपलब्ध गराउने सेवा तथा सुविधा,
- (ढ) करारका पालनामा विवाद भएमा अपनाइने समाधानका उपाय, जस्तै:- मेलमिलाप तथा मध्यस्थता लगायतका विषय वस्तुहरू आदि ।
- (ण) कृषि उपजको मूल्य निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था ।